

Sokrates sa pred svojou popravou stal autorom citátu “Nepreskúmaný život nie je hodný žitia.” (Platón - *Obrana Sokratova*, 38a)¹. Sokrates, pravdepodobne najuznávanejší antický filozof, bol človekom, ktorý rád “slovíčkaril”. Veľmi si zakladal na definíciách, keďže ich považoval za kľúčové pri pravom pochopení sveta². Preto je podstatné pri pochopení tohto citátu vedieť, čo je *preskúmaný život*.

Za preskúmaný život Sokrates považoval život plný cností³. Pri iteratívnom hľadaní definícií však človek narazí na fakt, že cnosť definovalo mnoho významných filozofov, pričom sa tieto definície občas diametrálne líšia. Vo svojom jadre so Sokratovou myšlienkou ako celkom nesúhlasím. Konkrétne Sokratova definícia cnostného života je založená na snahe dosiahnuť čo možno najlepšie poznanie seba a sveta ako takého⁴.

Predpokladajme, že ja, Lukáš Obermajer, zachraňujem šteniatka. Denne zachránim veľa šteniatok z horiacich domov, z domovov, kde sú tieto šteniatka týrané. Ak som deň čo deň zodpovedný za záchranu desiatok šteniatok, nežijem snáď cnostný život? Podľa Sokrata nie. Pri zachraňovaní šteniatok sa málokedy zaoberám premýšľaním nad elementárnymi otázkami života, smrti a existencie. Podľa dnešného ponímania morálky, ale aj napríklad podľa Aristotelovej etiky Nikomachovej⁵, jedného z najuznávanejších filozofických diel v histórii ľudstva, však cnostný život naozaj žijem. Prečo by som mal teda súdiť hodnotu svojho života podľa Sokrata?

Je však potrebné sa na vec pozrieť z viacerých uhlov pohľadu, ak chceme zaujať naozaj objektívne stanovisko. Položil by som preto otázku, aký je ultimátny cieľ existencie ľudstva. Na túto otázku nepoznáme definitívnu objektívnu odpoveď, aj keď sa ňou zaoberáme už celé milénia. Vidíme však, že všetky živé organizmy sú inherentne vyvinuté na to, aby stále zvyšovali svoju populáciu, vrátane ľudí. Máme, alebo aspoň chceme mať oblečenie, strechu nad hlavou, inštinktívne sa chceme mať dobre a

¹ <https://www.sjsu.edu/people/james.lindahl/courses/Phil70A/s3/apology.pdf>

² <https://faculty.washington.edu/smcohen/320/socdef.htm>

³ <https://pravidelnadavka.sk/103-sokrates-nepreskumany-zivot-nie-je-hodny-zitia/>

⁴ <https://qr.ae/Td9rk7>

⁵ <https://www.sparknotes.com/philosophy/ethics/summary/>

prosperovať. Zvyšujeme ochranu seba, svoje pohodlie, a to prostredníctvom rozvoja kultúry, zákona či vedy. Keď sa človek zamyslí, uvidí, že tento masívny ekosystém, ktorý neovláda nikto, no každý zároveň, je stavaný na to, aby nás, ľudí, bolo čoraz viac. Zamýšľa sa nad týmto bežný človek? Skôr nie. Je však človek vždy prospešnou súčasťou tejto entity? Zvážme celkom zrejmy predpoklad, že prospešná súčasť takej entity je prvok, ktorý napomáha priblížiť sa k dosiahnutiu cieľa entity. Zavedme si preto pojem *megasystém*⁶. Cieľom megasystému je od prírody a vôbec definície života zväčšiť populáciu, bez ohľadu na to, či si toho sú megasystém alebo jeho prvky vedomí alebo nie. Preto bez ohľadu na to, či prvok megasystém schvaľuje alebo nie, už len svojou existenciou mu inherentne napomáha.

Ako dôvod Sokratovho postoja daného jeho výrokom by som z môjho osobného subjektívneho hľadiska určil motiváciu rozvinúť megasystém, keďže celkom zrejme sa dá z jeho myšlienok vyčítať túžba po rozvoji a prehĺbení bytia civilizácie. Keby každý jeden človek napíňal Sokratovu definíciu cnostného života, teda vznešene by rozvíjal sebaopoznanie, konanie výhradne len šľachetných činov či povolání, megasystém by zlyhal. Sokratova definícia cnosti v sebe totiž implicitne zahŕňa maximálne odovzdanie sa takémuto spôsobu života. Maximálne odovzdanie sa by však vyžadovalo celoživotné odovzdanie sa. Kam by sa ale svet dostal, keby naozaj každý napíňal túto víziu cnosti? Keby každý človek napíňal Sokratovu víziu, veľa z nich by teoreticky ani vôbec nemalo žiť.

Predsa ale napíňajú Sokratovu túžbu po civilizačnom rozvoji svojou existenciou! Ľudská existencia, respektíve jej vznik a trvanie, podmieňuje civilizačný rozvoj, kľúčový pre žitie cnostného života podľa Sokrata. A keďže civilizačný rozvoj je rozvoj megasystému, napomáha mu to dosiahnuť svoj cieľ - zväčšiť ľudskú populáciu. Odpoveď na otázku, či je každý človek prospešnou súčasťou tejto entity, sa teda javí byť kladná.

⁶ Komentár autora: *megasystém* (podstatné meno): Mechanizmus či systém zahrňujúci celok ľudskej civilizácie, existencie a všetky jeho vnútorné mechanizmy. Pod pojmom *prvok megasystému* sa myslí individuálna osoba.

Je to ale konzistentne naozaj tak? To určite nie. Príkladom sú sérioví vrahovia, dekadentné štátne zriadenia či mocní diktátori, ktorí tieto zriadenia ovládali, ktorí spôsobili množstvo úmrtí, ktoré sa už nemeria na jednotlivcov, ale na tisícky, ak nie priam milióny. Je pravda, že títo ľudia, či už úmyselne alebo nie, spôsobili aj istú mieru dobra, ktoré sa nedá aj cez ich zločiny zaprieť. Exempli gratia, Adolf Hitler postavil nemeckú ekonomiku na nohy po prvej svetovej vojne a zabezpečil nespočetnému množstvu ľudí dôstojné životy a podmienky, pri ktorých sa mohli (aj keď v rámci extrémne striktných medzí) venovať sebarozvoju a životu. Robí to z neho cnostného človeka? Jednoznačne nie. Stav, v ktorom sa vtedajšie Nemecko nachádzalo bol hlboko dekadentný, a to nielen kvôli neopísateľne hrôzostrašným zločinom proti ľudskosti, ktoré sa tam diali. Umelo ničil genetickú variabilitu populácie, odstraňoval mnohé pozitívne multikultúrne prvky z jeho ultranacionalisticky idealizovanej ríše a postupne zhoršoval všeobecnú životnú úroveň pod vplyvom zvyšovania totalitnej charakteristiky ovládania štátu.

Ponúka sa ale otázka, či sa aj nepriame napĺňanie cnostného života pre iných svojou existenciou dá považovať za plnenie cnostného života. Priamo z *Obrany Sokratovej* sa toto dá len ťažko vyčítať, keďže hlbšie definovanie pojmu nepreskúmaného života som v diele nenašiel. Opäť teda sa musím odvolať na definíciu cnosti, a to od slova do slova, ako bola nastolená Sokratom.

To však nie je jednoduché. Už uvedená definícia cnosti je jedna z mnohých možných exaktných interpretácií toho, čo Sokrates skutočne povedal. Faktom je, že *Obrana Sokratova* bola napísaná Platónom. To, či Platón prepisoval Sokrata doslovne, je teda skôr nepravdepodobné, keďže v čase dokončenia diela bol Sokrates už mŕtvy⁷, teda nemal ako spisy potvrdiť, nehovoriac o tom, že Sokrates bol veľkým odporcom písaného slova a neschvaľoval akékoľvek spísanie jeho vedomostí. Sám nevydal ani jedno dielo a prakticky všetky spisy o ňom vyšli až po jeho smrti⁸. Toto odvetvie sa teda zdá byť akousi slepou uličkou.

⁷ <https://www.britannica.com/biography/Socrates>

⁸ J.S. McClelland: "A History of Western Political Thought", strana 19, Psychology Press 1996, ISBN 0-415-11961-8

Tu prichádza do hry Leibnizova filozofia. Osobne preferujem Leibnizov pohľad na túto problematiku, ktorý je podľa môjho subjektívneho úsudku morálne hodnotnejší, ale aj objektívne lepšie zdokumentovaný. Podľa Leibnizovej etiky je cnosť zvykom žiť podľa múdrosti⁹. Tým však okamžite nastáva otázka definície múdrosti. Múdrost' je, podľa Leibniza, veda dosiahnutia šťastia. Šťastie je konštantný stav schopnosti cítiť potešenie, no zároveň s možnosťou sa utiahnuť do stavu racionálnej reflexie bez opojnosti z pocitu potešenia¹⁰.

Je tiež dôležité vyvrátiť potenciálnu prezumpciu individuálneho šťastia na úkor iných. Leibnizova etika však elegantne pokrýva aj túto problematiku. Múdrost' totiž podľa jeho teórie plynie z viacerých vplyvov, medzi ktoré neoddeliteľne patrí úprimná túžba po poznaní, fungovaní sveta, a poznaní o fungovaní sveta, kde sa osoba snaží tieto aspekty bytia aktívne prijať a rozvíjať. Toto je však bez lásky voči iným a podpory ich šťastia nedosiahnuteľné. Nastáva preto stav, v ktorom prosperuje ako individuálna osoba, tak aj megasystém a to v harmónii medzi racionálnym a iracionálnym.

Je teda osoba, ktorá nežije cnostne podľa Sokratovej-Leibnizovej teórie, teda žije Sokratovou definíciou nepreskúmaného života, nehodná žitia? Nie. Podľa Sokrata aj Leibniza je cnosť naučiteľná^{11 12}. Aj necnostný človek sa môže naučiť byť cnostným, a je cnostné cnosť šíriť. Žijem ja dokonale cnostným životom, životom preskúmaným? Určite nie. Preskúmaný život je neľahké dosiahnuť. Ale je cnostné sa snažiť cnosť a preskúmanie života dosiahnuť. A o to sa jednoznačne snažím.

⁹ <https://plato.stanford.edu/entries/leibniz-ethics/>

¹⁰ https://archive.schillerinstitute.com/transl/trans_leibniz.html

¹¹

https://books.google.sk/books?id=-8f5JXSi2rMC&pg=PA35&lpg=PA35&dq=can+a+person+achieve+virtue+leibniz&source=bl&ots=-oEkyt3JY&sig=ACfU3U18Ekv-RPNeHbhSTqzCutCO1IT0SA&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiD2tL31_PnAhUeURUIHTUjCk4Q6AEwCXoECAgQAQ#v=onepage&q&f=false

¹² <https://www.iep.utm.edu/socrates/>